Sønderborg 17.8.06/pd

MINDRETALSLIV - NÅR HISTORIEN BLIVER KONKRET

”Die Wahrheit ist konkret” har Hegel sagt. Meget er skrevet og sagt om de nationale mindretal i det slesvigske grænseland – men hvor meget er gjort håndgribeligt, fortællende forståeligt for os selv, for vore lande, for Europa? Historien om mindretallene strækker sig fra europæisk storpolitik til hverdagen nord og syd for grænsen med dens kulturmøder og kulturforskelle, symboler og begivenheder. Men vi mangler i høj grad de konkrete vidnesbyrd: Tingene, dokumenterne, billederne, erindringerne, de personlige fortællinger – til fortælling og formidling – og til eftertiden!
Vi foreslår derfor, at der bliver igangsat et fælles tysk-dansk forskningsprojekt om grænselandets historie efter 1945 med særlig vægt på indsamling af dokumentation og erindringer, der kan fortælle dels om det danske og tyske mindretal, dels om liv og vilkår i et europæisk grænseland før og nu.

Europæisk perspektiv
Baggrunden for projektet er en tro på, at eksemplet fra det dansk-tyske grænseland – fra storpolitik til hverdagsliv – har interesse, både for den øvrige danske og tyske befolkning og for et Europa, præget af gamle og nye nations- og kulturmøder. Projektet mål er samtidig at løfte den folkelige bevidsthed om mindretallenes historie, identitet og betydning.

Åbenhed og folkeligt samarbejde
En målsætning for projektet skal derfor være at koble offentlig opmærksomhed og faglig kvalitet. Dette skal ske ved, at projektet fra først til sidst foregår i et åbent samarbejde mellem fagfolk og offentlighed, hvor grænselandets befolkning løbende inddrages, medvirker og informeres – samtidig med, at er sikres bred formidling både før, under og efter projektet, ikke mindst til skoler og uddannelsesinstitutioner og børn og unge generelt.

Resultater
For projektets resultat er der i hvert fald tre målsætninger

- Gennem den bredest mulige formidling en varig højnelse af bevidstheden om og interessen for mindretallene og det dansk-tyske grænseland, hos grænselandsbefolkningen, hos flertalsnationerne og i Europa generelt
- Gennem fortællinger og oplevelser, især på museerne, en ny og bedre formidling af grænselandet og mindretallenes nyere historie, liv og vilkår, ikke mindst til besøgende - og dermed et afgørende kvalitetsløft for den stadig stigende kulturturisme
- Gennem sikring af en alsidig dokumentation – genstande, AV-dokumentation, erindringer, fortællinger – opbygning og langtidssikring af en i ordets egentligste forstand både national og international kulturarv.

PROJEKTBESKRIVELSE

Projektforslaget er resultat af arbejdet i en arbejdsgruppe med deltagelse fra mindretallenes museer og arkiver, Museum Sønderjylland og andre – og er på den måde en konkret illustration af det i dag naturlige og positive samarbejde på tværs af grænser og nationale forskelle.

Hovedpunkter i projekt "Mindretalsliv":

1. Indsamling af genstande og andre konkrete vidnesbyrd om mindretallenes historie og liv fra 1920 til i dag. Det drejer sig her om genstande både fra foreninger, fællesbygninger og – ikke mindst - fra privateje. De relevante genstande og vidnesbyrd kan både omfatte genstande, billeder og dokumenter, som har spillet en rolle i det enkelte mindretal, dets organisationer og fællesliv, og som opfattes som symbolsk for mindretallet og dets enkelte medlemmers identitet og tilhørsforhold. Genstandene kan også være vidnesbyrd om kulturernes stille "Miteinander" i grænselandet, i boligkultur, fritidsliv, skikke, leg og alvor.

De pågældende genstande og vidnesbyrd skal både bidrage til opbygning af samlinger og udstillinger i grænselandets fem historiske institutioner:

- *Danevirke Museet / Dansk Museum i Sydslesvig*, som i de kommende år skal udbygges til museum for danskheden og det danske mindretal i Sydslesvig (Forarbejde igangsat 2006 med støtte fra Grænseforeningen)
- *Deutsche Museen Nordschleswig* i Sønderborg/ Sonderburg og Aabenraa/ Apenrade, til udbygning af de permanente udstillinger
- *Museum Sønderjylland – Kulturhistorie Sønderborg*, til revision og nyopbygning af de permanente udstillinger på Sønderborg Slot om den sønderjyske historie 1920-2007 samt
- *Studieafdelingen og Arkivet ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig*, Flensborg/ Flensburg, og
- *Archiv und Forschungsstelle der Deutschen Volksgruppe*, Aabenraa/ Apenrade. til udbygning af samlinger af billeder, arkivalier mv. i de to mindretals arkiver.

Som baggrund for indsamlingskampagnen skal der sikres både en koordinering og en museumsfaglig opfølgning. En målrettet indsamling kan ikke gennemføres kun ved efterlysning; den kræver dels kortlægning af relevante temaer og genstands/ vidnesbyrdgrupper, dels en aktiv indsamling, hvor indsamlingen fokuseres og evt. udvides gennem nedsættelse af arbejdsgrupper.

2. Dokumentation ved feltarbejde. I tilknytning til – og koordineret med - indsamlingsprojektet bør der endvidere foretages dokumentation af mindretalslivet i dag, både fælleslivet og det personlige liv som mindretalstilknyttet med bred fokus på livet i et flernationalt og flerkulturelt grænseland. Dokumentationen skal dels omfatte *billed-lyd-optagelser*, hvoraf uddrag kan anvendes i formidlingen (f.eks. optagelser fra foreningsmøder og samvær i de to mindretals skoler, kirker og privathjem i Nord- og Sydslesvig, uddrag fra Knivsberg/ Knivsbjerg-Fest eller dansk årsmøde, interviews med nøglepersoner eller andre repræsentative grænselandsbeboere osv.). Inden iværksættelsen udarbejdes desuden et overblik over *eksisterende* film- og lydmateriale, f.eks. i DR´s arkiv, i Det kgl. Bibliotek og Rigsarkivet, Det danske Filminstitut, Arkivet ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig mv.

Desuden gennemføres i nær tilknytning hertil en *etnologisk dokumentation*, hvor både indsamlings- og erindringsprojektet opfølges med mere indgående, målrettede interviews, ligesom den etnologiske interviewer bistår billed-lyd-dokumentationen, både gennem ledsagende deltagerobservation og faglig bistand med interviews mm.

3. Erindringskampagne. Indsamlingen af erindringer formuleres ud fra ønsket om et bredt og alsidigt billede af livet i grænselandet i tiden efter 1945, hvor der efterlyses både fortællingen om personer og familier i mindretallenes historie, om mindretalsliv og -identitet, om livet i grænselandet, om sprog, skikke og andre kulturelementer. Der opereres i høj grad med erindringer, skrevet eller indtalt af meddelerne selv med støtte dels i en forud udarbejdet åben spørgeliste, dels i til formålet nedsatte erindringsværksteder for både børn, unge og voksne. Erindringskampagnen kan bygge på tidligere indsamlinger: *Dagbøger fra Sydslesvig* (1999) og *Da Sydslesvig gik af lave* (2003, om tiden 1945-48), men nu med bredere perspektiv og dækkende begge mindretal.

Projektets resultat

Projektets hovedresultat er en bred formidling på især fire fronter:

- ***De nye fortællinger på museer og arkiver*** i form af nye eller reviderede udstillinger sammen med særudstillinger og anden formidling formidles til publikum

- ***Formidling til børn og unge***, ikke mindst til skolerne gennem fælles dansk-tysk undervisningsmateriale, formidlet gennem en fælles skoletjeneste, men også generelt til både mindretals- og flertalsbefolkning

- ***IT- formidling*** over internettet i form af et ”virtuelt museum”, hvor mindretallene og grænselandets nyere historie og daglige realiteter i dag formidles over hele Europa på engelsk og tysk. - Desuden vil projektet have et varigt resultat i form af

- ***Fælles kulturarv***, som i form af genstande, arkivalier, interviews, AV-dokumentation mv. bevares for eftertiden

Projektbeskrivelse: Organisation, hovedlinjer og tidsplan

Organisation
Det fælles indsamlings-, dokumentations- og erindringsprojekt handler i lige stor grad om det danske mindretal syd for grænsen og det tyske mindretal nord for grænsen.

Projektets bærere er derfor
- Sydslesvigsk Forening
- Bund Deutscher Nordschleswiger
- Museum Sønderjylland

Projektet her sin *faglige forankring* i de 4 institutioner:

- Danevirke Museum
- Deutsche Museen / Archiv-u. Forschungsstelle
- Museum Sønderjylland - Sønderborg Slot
- Studieafdelingen og Arkivet ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig,

For projektet nedsættes desuden en *faglig styringsgruppe* bestående af:

- Immo Doege, Deutsche Museen Nordschleswig
- Ruth Clausen, do.
- Frank Lubowitz, Archiv/ Forschungsstelle der Deutschen Volksgruppe
- Nis Hardt, Danevirke Museum
- René Rasmussen, do.
- Peter Dragsbo, Museum Sønderjylland - Kulturhistorie Sønderborg
- Inge Adriansen, do.
- Lars Henningsen, Studieafdelingen og Arkivet ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig
- Kirsten laCour, Dansk Skoleforening for Sydslesvig
- Karen Margrethe Pedersen, Institut for Grænseregionsforskning
- Matthias Schartl, Kulturstiftung Schleswig-Flensburg.

Den faglige baggrundsgruppe fungerer som projektansvarlig styregruppe og vælger af sin midte dels den projektansvarlige for hele projektet, dels ansvarlige for de 3 delprojekter.

For hvert af de 3 delprojekter nedsættes desuden *projektgrupper*:

Indsamlingsprojektet:

- Nis Hardt
- Immo Doege
- Peter Dragsbo
- Inge Adriansen
- Kontaktpersoner til de to mindretals historiske foreninger

Dokumentationsprojektet:

- Nis Hardt
- Jesper Groth
- Kirsten laCour
- Kontaktpersoner til de to mindretals foreninger og organisationer

Erindringsprojektet:

- Lars N. Henningsen
- Birgitte Thomsen, Tønder
- Karen Margrethe Pedersen
- Frank Lubowitz
- Kontaktpersoner til de to mindretals skoler, uddannelsesinstitutioner og ungdomsorganisationer

Tidsplan og hovedlinjer

August 2006: Baggrundsgruppen formulerer og budgetsætter projektet og fremlægger det for de tre samarbejdspartnere til godkendelse.

September-oktober 2006: søger om støtte fra dels specifikke midler til projekter i grænselandet: *Interreg* kulturmidler, Region Sønderjylland/ Schleswig kulturmidler og Kulturarvsstyrelsens midler – dels danske og tyske private og offentlige fonde og puljer, herunder regionale midler og finansiering fra de to mindretals organisationer.

December 2006-januar 2007: Efter positive svar fra forskellig side nedsættes de 3 styringsgrupper, som efterfølgende opstiller idéliste vedr. delprojektets detaljer (forløb, kontaktpersoner og –veje, delbudget mv.) og indstiller til baggrundsgruppen vedr. fælles tiltag (PR-kampagne, tryksager mv.).

Marts-april 2007: Samarbejdspartnerne og baggrundsgruppen vedtager endeligt projektforløb og økonomi, hvorefter projektleder ansætter *arbejdskraft* til projektet:

- 2 historikere/ kulturhistorikere, som knyttes til indsamlingsprojektet med hovedarbejdsområde i hhv. det danske mindretal og det tyske mindretal, og som dels gennemfører indsamlingen af genstande, billeder og andet materiale, dels fungerer som assistenter for hhv. dokumentations- og erindringsprojektet,
- 1 etnolog / kulturhistoriker, som knyttes til dokumentationsprojektet med opgaven dels at opfølge såvel indsamlings- som erindringsprojektet med uddybende interviews mm., dels at indgå i dokumentationsprojektet med deltagerobservation og anden form for opfølgning i tilknytning til film- og lydoptagelser mv.
- 1 AV-medarbejder med hovedopgaven at udføre dokumentation gennem billede og lyd.

August 2007: Projektet iværksættes. Til indsamlings- og erindringsprojektet nedsættes lokale arbejdsgrupper (evt. både separat inden for mindretallene og lokalt i samarbejde) efter en forud iværksat informationskampagne gennem aviser, tidsskrifter og foreninger.

Der lægges her særlig vægt på også at engagere børn og unge gennem målrettede *erindringsværksteder* i samarbejde med skoler og fritidsinstitutioner. For hver gruppe / hvert værksted udpeges en lokal tillidsmand/ kvinde, som har ansvaret for indkaldelse af møder og arbejdets gang.

Desuden sikres størst mulig åbenhed og interesse omkring projektet ved løbende *kontakt til offentlighed og medier*, bl.a. gennem faste kontaktpersoner til både mindretals- og flertalspressen. Når arbejdsgrupperne/ erindringsværkstederne er etableret, afholdes desuden et fælles offentligt informationsmøde med pressedækning, med oplæg både om projektets faglige og konkrete mål. Indsamlings- og erindringsprojektet fortsætter frem til foråret 2008.

December 2007- januar 2008: På baggrund af erfaringerne fra første del af indsamlings- og erindringsprojekterne iværksættes efter baggrundsgruppens anbefalinger dokumentationsprojektet og det etnologiske projekt. Efter ca. to måneder afholdes et nyt internt fællesmøde, hvor projekterne udveksler information og idéer på baggrund af det hidtidige arbejde, mens et afsluttende offentligt fællesmøde afholdes i sommeren 2008.

Afslutningen på denne del af projektet markeres ved stor offentlig bevågenhed på begge sider af grænsen. For erindringsprojektet tænkes uddelt præmier for de 6 bedste erindringer (f.eks. i form af weekendophold for 2 i København og Berlin).

Januar-april 2008: Resultaterne fra indsamlings-, dokumentations- og erindringsprojektet bearbejdes, for

- *Indsamlingsprojektet:* Indkomne genstande og andet materiale fordeles mellem de deltagende institutioner efter forud udarbejdede manualer for de planlagte udstillinger, registreres efter museale eller arkivmæssige retningslinjer i de enkelte institutioners samlinger, og indgår derefter i nye permanente udstillinger, sær- eller vandreudstillinger med bred appel til befolkning og besøgende
- *Dokumentationsprojektet:* De producerede billed-lyd-optagelser registreres og sikres for eftertiden. Samtidig skal dokumentationsmaterialet udnyttes som råmateriale til brug for formidling i udstillinger, til film, TV-udsendelser, til brug for mindretallenes hjemmesider, til skole- og undervisningsbrug, DVD-udgave til salg mv.
- *Erindringsprojektet:* Udvalgte erindringer samt det etnologiske interview- og dokumentationsmateriale bearbejdes til publicering og formidling, specielt til skole- og undervisningsbrug samt til fortællinger om mindretalsvilkår i dagens Europa

Publicering kan ske både som en samlet publikation, *Her er Vi / Wir sind da*, der formidler resultater fra alle projektets dele, eller som to publikationer, én for hhv. indsamlings- og dokumentationsprojektet og én for erindringsprojektet. Såvel publikationer som udstillinger og anden formidling vil være fælles for de to mindretal og de deltagende institutioner – og vil naturligvis være konsekvent tosprogede.

August-december 2008: Efterfølgende opbygges umiddelbart udstillinger på de deltagende institutioner:

- *Danevirke Museet/ Det danske Museum i Sydslesvig*: Ny semi-permanent udstilling om danskhedens historie i Sydslesvig, ca. 120 m2. På sigt forberedes opbygning af et nyt større museum, omfattende både ny international Danevirke-udstilling, udvidelse af udstillingerne om det danske mindretal samt foredragssal, skolefaciliteter mv. Under faglig ledelse af historiker/ kulturhistoriker forventes indsamlingen af genstande, materiale og oplysninger at fortsætte kontinuert efter januar 2008.
- *Museum Sønderjylland – Kulturhistorie Sønderborg:* Ny permanent udstilling om tiden 1920-2007 (hvortil resultaterne af mindretalsprojektet vil være et del-bidrag), ca. 250 m2.
- *Deutsche Museen Nordschleswig:* Revision og udbygning af de permanente udstillinger i Sønderborg og Aabenraa
- *Studieafdelingen og Arkivet ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig:* Særudstilling, formidling til skoler og uddannelsessteder mv.
- *Archiv- und Forschungsstelle*: Materiale til formidling til skoler og uddannelsessteder.

I en senere fase skaber projektet basis for en udbygning af såvel de danske og tyske mindretalsmuseer som Museum Sønderjylland, Sønderborg Slot.

August-december 2008: Med basis i samarbejdet med de to mindretals skoler og skoleforeninger igangsættes i samarbejde med de to mindretals skoleforeninger en *fælles skoletjeneste*, som udarbejder parallelt dansk og tysk undervisningsmateriale, trykt og elektronisk, til brug både i grænselandets skoler og uddannelsesinstitutioner og til børn og unge i de to lande generelt.

Januar-marts 2009: På baggrund af projektet – og ud fra erfaringerne fra skolesamarbejdet – udarbejdes et IT-formidlingsmateriale på engelsk og tysk, til generel fortælling om mindretalsliv og –historie i det dansk-tyske grænseland.

Budget

Udgifter

• 2 historikere/ kulturhistorikere, 1 3/4 årsværk	600.000
• 1 etnolog/ kulturhistoriker, ¾ årsværk	200.000
• 1 billed-lyd-person, ½ årsværk	300.000
• Projektledelse: ½ årsværk	200.000
• Administration	200.000
• Projektomkostninger, herunder drift af styrings- og projektgrupper, inkl. honorarer til eksterne fagfolk, i alt	300.000
• Trykning af spørgelister, PR-materiale og annoncering	100.000
• Konservering	300.000
• Udstilling på Danevirke Museum, 120 m2 á 8.000 kr.	960.000
• Udstilling på Museum Sønderjylland, 250 m2 á 8.000 kr.	2.000.000
• Udstillingsrevisioner Deutsche Museen	300.000
• Fælles skoletjeneste og parallelt dansk-tysk undervisningsmateriale	300.000
• Publicering, dansk og tysk	175.000
• IT-hjemmeside, engelsk og tysk, udarbejdelse	300.000
I alt	**6.255.000**

Indtægter

• Projektledelse, Danevirke Museum / Deutsche Museen / Museum Sønderjylland / Archiv- und Forschungsstelle / Studieafdelingen og Arkivet ved Det danske Centralbibliotek	200.000
• Udstillinger Museum Sønderjylland – Sønderborg Slot, dækkes fra anden side: 50 % =	625.000
• Konservering: søges af ENB-puljen	150.000
• Studieafdelingen og Arkivet ved Dansk Centralbibliotek	83.000
• Kulturmidler fra de to mindretal	200.000
• Søges af Undervisningsministeriets og Kulturministeriets puljer til museum-skole-samarbejde og digital formidling, i alt	300.000
• Beregnet *eksternt finansieringsbehov*	***4.697.000***
I alt	6.255.000

p.p.v.

Peter Dragsbo
Projektleder
Overinspektør, Museum Sønderjylland – Sønderborg Slot